

Kirkens forhold til statsmakten

AV ALF B. OFTESTAD

Et av de mest omdiskuterte tema til alle tider er hvordan kirken skal forholde seg til statsmakten. Kirken vender stadig tilbake til det. Av og til er problemet mer akutt og påtrengende, andre ganger synes forholdet mellom stat og kirke være både avslappet og harmonisk. Grunnene til det kan være så vidt forskjellige.

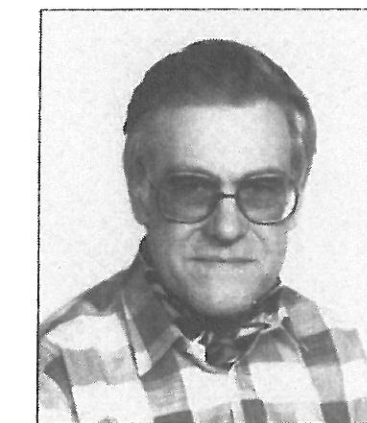
Jesus førte en rekke samtaler med ulike mennesker. Enkelte av disse var sjelesørgeriske, andre var stridssamaler, replikkvekslinger mellom Jesus og hans motstandere. Flere ganger forsøkte de å felle Ham i ord, men de gikk alltid slukøret bort. En av de mest kjente stridssamtalene Jesus hadde handlet om skattebetaling. Foranledningen til denne samtalen om skattens mynt var at fariseerne og herodianerne stakk hodene sammen og ville legge en felle for Jesus. De ville få Han til å uttale seg slik at de senere kunne bruke det mot Ham – hver på sitt vis. (Matt. 22,15-22).

Så kom da de falske utspørerne til Jesus: «Er det tillatt å betale skatt til keiseren eller ikke?» Hadde Han svart: «Ja» på spørsmålet, da hadde fariseerne gått tilbake til folket og

sagt: «Denne Jesus som skulle være Messias, forsvarer romernes åk og okkupasjon. Han som skulle være herold for Guds kommende rike forsvarer det verdslige». Og folket ville vende seg fra Ham. Svarte Han derimot: «Nei» da ville herodianerne sagt: «Han er jo en opprører som vi tenkte, «og Han ville bli tatt til fange av romerne. Jesus gjennomskuet dem og så deres ondskap og hykleri. Så gjorde Han noe uventet. Han ba dem å få se skattens mynt. De rakte Ham en romersk sølvmynt, en denar. Innskriften lød: Tiberius Cæsar Divi Augusti Filius Augustus dvs. keiser Tiberius, den guddommelige Augustus sønn, verd å bli tilbudt. På baksiden sto det skrevet, Pontifex Maximus (den høyeste prest). Mynten var tegn på makt.

I grunnen hadde jødene allerede anerkjent keiseren, hans makt og herredømme. Så følger Jesu svar: «Så gi keiseren hva keiseren er, og Gud hva Guds er. «Egentlig»: «Så gi tilbake til keiseren hva keiseren er, og Gud hva Guds er».

Jesu svar har en poengtert, tesemessig form. Svaret er uangripelig både politisk og religiøst. Man har hevdet at ordet om Gud og keiseren, mer enn noe annet Jesu ord, har skapt epoke i verdenshistorien. Så gi tilbake til keiseren hva keiseren

er, og Gud hva Guds er. Er det harmoni eller spenning? Er det en positiv vurdering av keiseren og staten eller en forakt overfor staten og dens korrupperende makt? Det handler om skatt og penger, men bak det ligger noe langt mer.

Påbudet om å gi keiseren hva keiserens er, har utvilsomt vært en hindrende skranke overfor tendenser til å la kirken komme på revolusjonerende avveier og gjøre Jesus til politisk revolusjonær. Det har kunnet spore til positivt samarbeid med enhver forsonlig og vennligsinnet statsmakt med respekt for kirkens integritet. Paulus sier jo i Rom. br. 13 at «enhver skal være lydige mot de myndigheter han har over seg. Det finnes ingen myndigheter som ikke er fra Gud, og de som er ved makten er innsatt av Gud. Den som setter seg opp mot dem, står derfor imot Guds orden. Og de som gjør det skal få sin dom. Vil du slippe å frykte myndighetene, så gjør det gode. Styremakten er en Guds diakon» (1-4). Dette sier Paulus om en okkupasjonsmakt med keiser Nero som despotisk leder. Han forfulgte de kristne og Paulus ble visstnok likvidert av han. Den samme formaning om å underordne seg styremaktene, lyder til Paulus' venn og medarbeider Titus (Tit. 3,1, sml 1. Pet. 2,13). Gjentatte ganger formaner

menigheten til å adlyde øvrigheten. Den har nemlig fått sin makt «ovenfra» (Joh. 19,11) delegert fra Gud Herren, den øverste myndighet. Det hender at den kristne tillemper sin kristne frihet i forhold til samfunnsspørsmål og nedvurderer og neglisjerer den øvrighet som er innsatt av Gud. De trenger å bli minnet om at øvrigheten er bærer av Guds autoritet.

Er det da en fullstendig harmonisering mellom keiseren og Gud? Er keiserens krav Guds krav? «Keiseren i Gud og Gud i keiseren», som gamle Ibsen så harselerende sier i «Keiser og Galileer». De fleste vil reagere når man hører det så sterkt og konsekvent. Likevel, våre statsdrevne folkekirker har ofte praktisert en servil, ukritisk lydighet og tilpasning til statens vilje og folkeflertallet. Etter manges mening er kirken statens offentlige religionsvesen, en slags dyper form for velferd.

Men det gis vel egentlig ingen keiser eller statsmakt som kan stille sine krav ved siden av Guds. Formelt sidestilles Gud og keiseren, saklig sett er et slikt forhold umulig. En ironisk parallellisme kan hende? Sikkert er det ihvertfall at det er en påtagelig forskjell mellom Gud og keiseren og de respektive krav som stilles.

Gi tilbake til keiseren hva keiserens er, og Gud hva Guds er. Guds delegerte makt til myndighetene betyr et oppdrag, men bare et på begrenset område. Luther i sin forklaring til det 4 bud (Den store Katekisme) anskueliggjør det og peker på de ulike øvrigheters myndighet gitt av Gud. Far og mor i hjemmet, legen på hospitalet og dommeren i rettssalen. Alle har de fått sin begrensede myndighet som en del av skapelsesordningen eller som en historisk nødsordning på grunn av syndefallet. Slik med keiseren og staten også.

På sitt område har keiseren/staten makt, rett og plikt til å påse og aktivt gripe inn til menneskenes beste. Den skal holde samfunnet på hengslene, fremme den lavere rettferdighet, den svakere rett, menneskeverd og samvittighetsfrihet. Øvrighetens oppgave er å opprettholde en rettsorden. Liksom verden ikke kan bestå uten de ubrytelige naturlovene, så kan heller ikke menneskeheten, samfunnet holdes på hengslene uten en rettsorden. Her er det en kristenplikt å gi keiseren tilbake hva keiserens er.

Det er riktig at det er en vesenssammenheng mellom folk og øvrighet, at en øvrighet som slett ikke lenger representerer folket og ikke har dets tillit, ikke lenger kan være dets øvrighet. Likevel er ikke dette tilstrekkelig å si. Øvrighetens, statens autoritet og myndighet kan umulig begrunnes ene og alene i folkets anerkjennelse. Foreldrenes myndighet over barna begrunnes ikke slik, en dommers myndighet heller ikke. Den moderne etiske tenkning lar alle verdiers forutsetning være det frigjorte, selvstendige menneske som bare eier seg selv. Dermed er også de sosiale kategorier, de overindividuelle strukturer som binder menneskene sammen, i ferd med å forsvinne og følgelig forutsetningene for all autoritet. De siste desenniers dyrking av personligheten har ikke forstått at øvrigheten har et gudgitt oppdrag. «Gi keiseren tilbake hva keiserens er», sier Jesus. Dvs. troen på keiserens rett og myndighet, begrunnes ikke i flertallsviljen i folket, men i noe over og utenfor mennesket. Det gir øvrigheten basis for dens myndighet og rett, og samtidig virker det korrigerende på øvrighetens håndheving av sin myndighet. For å gjenreise troen på rettsstaten, må kirken, vi kristne, gi keiseren tilbake hva keiseren er, som Jesus bød oss. Det vil si å hjelpe

øvrigheten konkret å skjelne mellom rett og galt, gi den kriterier, fornye forståelsen av den naturlige åpenbaring som fremdeles lever i folket og som de har en anelse av. Vi må hjelpe fram og bevisstgjøre det grunndatum som er nedlagt i mennesket. (Rom. 2,15), og holde fram sannheten i det gamle ord: Gud er i begynnelsen til all rett. For når mennesket holder seg selv fram som lovgiver enten ved å guddommeliggjøre keiseren, eller som idag velferdsstaten og tilber folkeflertallet, så gir man ikke tilbake til keiseren hva keiserens er fordi man gir ikke Gud hva Guds er. Vi skal gi tilbake og samtidig vise keiseren/staten skrankene, grensene for dens makt. For når keiseren/staten vil ha mer enn hva Gud har betrodd den å forvalte, da protesterer vi. Jesu Kristi kirke stiller nemlig krav til staten. Lik profetene som refset ugudelige og urettferdige makthavere: Elias dom over Akab og Jesabel (1 kOng 21), Jeremias dom over Jojakim (Jer. 22,13-19) og Natans dom over David (2. Sam. 12,1 f). Liknende domsavsigelser finner vi i NT.

Johannes døperen refser Herodes Antipas (Matt. 14,4f). Den eldste kirke dømte dem som var ansvarlig for henrettelsen av Jesus (Ap.gj. 4,27), Stefanus anklager den øverste domstol (Ap.gj. 7). Paulus irettesetter ypperstepresten og andre øvrighetspersoner (Ap.gj. 16,37, 23,2ff og 24,25). Og endelig martyrenes rop til Gud om straff over de myndigheter som utøste deres blod (Åp. b. 6,10). Kirken har en tradisjonsbunden plikt å ta vare på når den holder Guds lov fram for øvrigheten og dømmer den dersom den går utover det gudgitte oppdrag. Når kirken og den enkelte kristne gjør det han er skyldig å gjøre overfor myndigheter og statsmakt, da får også hans «nei» og dom over statens urett større tyngde. Både

begrunnelsen for og begrensningen av kirkens forhold til keiser og stat, er gitt i påbudet fra Jesus, «– og Gud hva Guds er». Så gi tilbake til Gud det som Guds er.

De viste Han skattens mynt. «Hvem er det som har sitt bilde og sitt navn her?» spurte Jesus. «Keiseren», svarte de. Det som markerer at skattens mynt tilhører keiseren og må gis til ham, er nettopp bildet og innskriften. Mens mynten bærer keiserens bilde er mennesket skapt i Guds bilde. «La oss skape mennesker i vårt bilde,» sa Gud til seg selv (1. Mos. 1,26). Det var risikabelt, men Han gjorde det. Gi Gud hva Guds er – gi tilbake til Gud det som Guds er – nemlig mennesket selv, deg selv. Det er her tale om offeret. Alt avguderri, all tilbedelse av makter og myndigheter, alt svik som har forkludret gudsbildet og gjort det til et vrengebilde, alle knefall for folkemeninger, alt dette står i veien for offeret og tilbedelsen av Gud Herren. Gi nå tilbake til Gud det som Guds er.

Mennesket, det skapte har nettopp sin identitet og sin egenart i tilbedelsen – det frivillige offer til Herren. «For Guds barmhjertighets skyld, «sier Paulus. Og Guds barmhjertighet er Jesus Kristus, grunnlaget for all gudsfrykt og tilbedelse av Herren. «For Guds barmhjertighets skyld formaner jeg dere, brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds velbehag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste», sier Paulus (Rom. 12,1). Det er å ofre oss selv sammen med Jesus Kristus – på grunn av Ham og i Ham. Og så kan det skje at Han ofrer oss, sin kirke som er Hans legeme.

Grensen for lydigheten mot staten ligger i det at mennesket er skapt i Guds bilde, og det blir tydelig i det frivillige offer til Ham som skapte det og frelste det i Jesus Kristus. Jesus har

altså vist oss veien og gitt oss frimodigheten og kraften, idet Han var det fullkomne menneske og offer. Han viser oss ikonen av Gud, hvordan Gud er og hvordan vårt avbilde av Gud skal være. Han er den nye Adam. Jesus Kristus er Guds ikon – virkeliggjørelsen av den guddommelige skapelses- og frelsesrådslutning. I Jesus Kristus er mennesket Guds avbilde som hører det guddommelige Ordet å høre betyr å adlyde det og la seg forme av det. Da vokser mennesket opp til det som det er skapt til å være, full gudslighet i Jesus Kristus. Det likner Ham. Jesus Kristus som Guds avbilde ofret seg selv og ble Guds diakon i lydighet mot Gud Herren. Det var keiseren som effektuerte dette på Golgata hvor Jesu offer skjedde (Joh. 19,11). Keiserens makt og myndighet var gitt ham ovenfra. Statsmakten har nemlig sitt Janus ansikt – en eiendommelig dobbelthet. Den er Guds tjener (Rom. 13), men også opprører og gudfiendtlig (Åp.b. 13). Den gudsgitte makt kan gjøre bruk av demoniske krefter til å legge under seg mennesker og riker.

Staten vil et rike av denne verden som står Guds rike imot (Joh. 18,36). Det er en dirrende spenning mellom Rom. 13 og Åp.b. 13 som taler om staten som dyret. Helt fra GT og NT til våre dager finner vi dette demoniske bildet av staten enten mer direkte med et tyransk, diktatorisk herrevelde, eller tilsynelatende mer utydelig i et demokratisk folkestyre.

Når keiseren/staten trosser Guds bud, blir tyrann og ikke tjener, da kan lydighet mot Gud kreve ulydighet mot staten – sivil ulydighet, sml Peters svar til rådet og ypperstepresten: «En skal lyde Gud mer enn mennesker» (Ap.gj. 5,29). Da skjer det at keiseren/staten effektuerer dette offer som vi gir ved å adlyde Gud mer enn statsmak-

ten. Å gi tilbake til Gud hva Guds er betyr offer, lydighet til døden lik Jesus Kristus – en glad lydighet for det skjer i Jesus Kristus. Disiplene «gledet seg over at de var funnet verdige til å bli vanæret for Jesu navns skyld», (Ap.gj. 5,41). Det gjelder ikke maktens vei overfor makter og myndigheter, ikke geriljaens metoder, men den lidende Herrens tjeners vei som til og med lot seg drepe av keiserens folk. Slik også vi. Det jordiske borgerskap stiller oss i virkeligheten inn under offeret og døden fordi vi først og fremst gir Gud tilbake hva Guds er. Det bestemmer og begrenser det vi kan gi til keiseren/staten. Når statens rettspleie og domsavsigelse ikke lenger er diktert av viljen til rett og rettferdighet og respekt for menneskeverdet, men av interesser og maktbrynde, da blir lydigheten mot en slik øvrighet det samme som svik overfor nesten, Jesus Kristus og korset. Når denne kollisjonen mellom statsmaktens krav og Gud skjer, blir korset alt tydeligere.

Forfølgelser og lidelser som staten påfører kirken, utfyller Jesu Kristi lidelser (Kol. 1,24). Det kan også bety for kirken et liv i ørkenen under gyvelbusken. Men det er enda syv tusen som ikke har bøyd kne for Ba'al (1. Kong 19,18).

*Førsteamanuensis
Alf B. Oftestad
Diakonhjemmets
høgskolesenter,
Boks 184,
0319 Oslo 3*